

HİNT ALT-KITASININ DİNİ VE KÜLTÜREL YAPISININ ŞEKİLLENMESİNDE ARİLERİN ROLÜ*

Halide Rumeysa KÜÇÜKÖNER**

Öz

Hint alt-kıtası dünyanın en kadim medeniyetlerine ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Bu topraklar, binlerce yıldan beri içerisinde sayısız etnik, dinsel, mezhepsel farklılığı barındırmış, çeşitli inanç ve kültürler bir arada yaşamış, birbirlerinden etkilenmiş, yeni kültür sentezleri üretmişlerdir. Bölge dokusuna en fazla etki eden unsurlardan biri de M.Ö. 1250ler'den itibaren alt-kıtaya kavimler halinde göç ettiği düşünülen Ariler olmuştur. Aryan kültürü benliğini Hindistan'ın temel kültürel değerlerinin ve dini yapılarının neredeyse tümüne işletmiştir. Bu medeniyet, tasavvur edilemeyecek derecede hızlı ve etkili bir biçimde Hint kültürünü etkisi altına almış, başlarda Hinduizm'in nüveleri sayılan ya da Hinduist bir geleneği temsil eden Harappa dinini, Brahmanizmi ve devamında Hinduizmi derinlemesine etkilemiştir. Bölge yerli kültürü olan Draviyen kültürle aralarında karşılıklı bir kültür aktarımı gerçekleşmiş ve bu birleşme alt-kıta inançlarının amentüsü sayılan "tenasüh" inancının doğmasının yanı sıra sınıflı bir toplumsal yapısının, alt-kıta kültürüne bir daha çıkmayacak derecede yerleşmesine neden olmuştur. Aynı şekilde batını karakterli İslam mezheplerinde söz konusu olan tenasüh inancı ve sınıflı sosyal yapı bu kültürün diğer medeniyetlere de etkilerindedir.

Anahtar Kelimeler: Aryanlar, Hindistan, Hinduizm, Vedik kültür

THE ROLE OF THE ARIANS IN THE FORMATION OF RELIGIOUS AND CULTURAL STRUCTURES OF INDIAN SUB-CONTINENT

Abstract

Indian sub-continent is a region that has hosted the most ancient civilization of the world. The region has included countless ethnic, religious, sectarian differences from the thousands of the years. In the region, various beliefs and cultures lived together, they have influenced and produced new culture syntheses. The most affecting element which influenced the region is Arians who are thought to come to region as tribes from 1250s BC. The Arian culture drove its identity almost to the basic cultural values and religious structures of India. This civilization quickly and effectively influenced Indian culture which it could not be imagined. From the beginning, Harappan religion which was accepted as the first nucleus of Hinduism or Hinduist tradition, Hinduism itself and aftermath Brahmanism couldn't be influenced by Arians. A mutual cultural experience took place

Makale gönderim tarihi: 15.10.2017, kabul tarihi: 30.03.2018

Doi: 10.26791/sarkiat.344516

*Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmakta olan Doğuşundan Günümüze Ahmediye Cemaati adlı tezin bir bölümünden derlenmiş olup ayrıca 14-17 Eylül 2017 tarihlerinde düzenlenen Şarkiyat ICSS'17 Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde "Hint Altkıtası: Aryanlara Genel Bir Bakış" ismiyle özet olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-mail rumeysah@hotmail.com.

between the local indigenous culture of Dravidian culture and this experience led to the creation of the reincarnation belief, a basic element of subcontinent beliefs, as well as the establishment of caste system and these beliefs have settled in such a way that they have never again appeared. Likewise in the Islamic sects with esoteric character, reincarnation and caste system are the kinds of beliefs that also influenced from this culture other civilizations.

Keywords: Arians, India, Hinduism, Vedic culture

Giriş

Hint alt-kıtası dünyanın en kadim medeniyetlerine ev sahipliği yapan büyük bir bölgedir.¹ Günümüzde Hindistan, Pakistan, Nepal, Butan, Bangladeş ve Sri Lanka devletlerini kapsamaktadır. Hem tarihi zenginlik hem de insanoğlunun gelişimine katkıları nedeniyle bu topraklar medeniyetin beşiği ifadesini kullanmak için dünyadaki en uygun bölgelerden biridir.² Günümüz Avrupa medeniyetinin de doğuş yerlerinden biri olarak kabul edilmektedir.³ Bu yönüyle, Doğu'dan Batı'ya

¹ Bölgeye alt-kıta denmesinin sebebi, oldukça geniş topraklara sahip olmasının yanı sıra, Umman denizi ile Bengal körfezi arasında Himalayalar'ın güneyinde Hint Okyanusuna doğru giderek daralan üçgen biçiminde, Asya'nın güneyine eklenmiş bir kıta görüntüsü vermesi nedeniyle. Bu görüntüye ek olarak, içerisinde birbirinden farklı sayısız insan topluluklarının var olması, çoğulcu kültürel yapısı ve büyük medeniyetlere ev sahipliği yapması nedeniyle de kıta imajı uygun görülüp kullanılmaya başlanmıştır.

² Medeniyetin kaynağının eski Yunan olduğuna dair ciddi iddialar mevcuttur. Özellikle, Batılı araştırmacılar Doğu'yu küçümsemek veya en azından önemsememek adına özellikle 16. yüzyıldan itibaren bu konuda yoğun bir şekilde faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu konuyla ilgili olarak özellikle Avrupa Rönesans'ı sonrası Batı'nın hızlı bir şekilde ilerlemeye başlamasıyla, Avrupa'nın kendisi dışındaki "diğerlerine" bakış açısına dair pek çok çalışma yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalarda, Avrupa merkezci teoriler geliştirilmiştir. Avrupa merkezci teoriler, üsttenci bakış açısıyla Asya ve Afrika toplumlarını dünyanın tarihsel gelişim vadisinden koparma girişiminde bulunmuşlar, kültür ve değerlerin ortaya çıkışını kendi tarihleriyle birlikte başlatmışlardır. Avrupa kendi gelişimini, Antik Yunan-Roma-Hristiyan feodal Avrupa-Kapitalist Avrupa şeklinde sıralarken aynı zamanda kendisine göre dünyanın gelişim haritasını da çıkarmaktadır. Böylelikle, Avrupa toplumlarının medeniyetin beşiği ve öncüsü olması amaçlanmaktadır. Zaten Avrupa dışı "üçüncü" dünya halklarına karşı sömürge ve emperyal faaliyetler de bu üsttenci bakış açısının bir ürünüdür. Kendileri dışındaki herkesin yönetilebileceğine ve yerel kaynaklarının kendileri için kullanılabileceğine de bu nedenle inanmışlardır. Ancak bu tür iddialar Batılı adamı, düşünce ve gelişim dünyasının başına yerleştirme gayretlerinden başka bir şey değildir. Medeniyetin Hint ya da Afrika kökeniyle ilgili ciddi çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalara göre, medeniyet denilen fenomenin kaynağının Doğu olduğu ve Hint alt-kıtasının "medeniyet" denilen o kültür havzasının oluşum sürecinde ciddi katkıları olduğu artık bilinen vakıalar arasındadır. Bkz. Bernal, Martin, *Kara Atena/Eski Yunanistan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi?/ 1875-1985*, çev. Özcan Buze, İstanbul 2016, arka kapak, s. 15.

³ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, İstanbul 2009, c. I, 231, 239. Alt-kıta topraklarının Avrupa medeniyetinin doğuş yeri kabul edilmesi, metinde de görüleceği üzere Kafkaslar üzerinden Hint topraklarına topluca göçen Ari kavimlerin, tekrar Avrupa'ya doğru bir göç dalgası gerçekleştirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu göç neticesinde, felsefi ve düşünsel anlamda olmasa da diller, inançlar bağlamında çeşitli ortaklıklar tespit edilmiştir. Özellikle, bu ilişkiler ortak dil aileleri bakımından oldukça ilerlemiştir. İnanç bakımında da Mitra gibi ortak tanrı tapımları ortaya çıkarmışlar ve çeşitli ortak inançlar geliştirmişlerdir. Ancak felsefi ve ideolojik anlamda bir ortaklığın söz konusu olduğunu söylemek oldukça zordur. Çünkü Dumézil'e göre, Romalılar tarihsel düşünürken, Hintiler masalsi bir düşünce yapısına sahiptir. Romalılar milli, Hintiler ise evrensel düşünmektedir. Romalılar'da, deneyci, siyasi, hukuki düşünme biçimi söz konusu iken, Hitliler'de sezgici, mutlak, dogmatik, ahlaki ve mistik bir düşünce yapısı tarihsel süreç içerisinde tespit edilmiştir. Bu yönüyle, Hint ve Avrupa arasında

akan medeniyet tabiri belki de en çok bu bölge için kullanıma uygundur.⁴ Bu toprakların en kadim ve önemli iki medeniyeti söz konusudur. Bunlardan biri Harappa Medeniyeti adıyla da bilinen İndus Vadisi Uygarlığı,⁵ diğeri ise Aryanlar veya Ariler⁶ olarak bilinen Aryan Medeniyeti'dir. Bu makalede de Aryan Medeniyeti'nin alt-kıtaya etkileri hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Arilerin kökenleri ve anavatanlarıyla ilgili neredeyse son iki yüzyıldır çeşitli çalışmalar yapılmasına rağmen,⁷ hala kökenleri ile ilgili tam bir sonuca varılamamıştır. Bununla birlikte genel kabul, günümüzde Karadeniz'in kuzeyinde, Karpatlar ile Kafkasya arasında kalan bölgelerin Hint-Avrupalıların anavatanı olduğu kabul edilmektedir.⁸ Ana dilleri Sanskritçe olan Arilerin kültürel özellik bakımından Grek, Sloven, Germen, İtalyan, Arnavut ve Ermeni dilleri ve kültürlerinin yanı sıra İran ve Kelt kültürlerinin taşıyıcıları durumundaki İrlanda, Galler ve İskoçya kültürleriyle de oldukça benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.⁹ Arilerle ilgili kesin olarak bilinen şey, oldukça güçlü bir medeniyetleri ve yüksek bir kültürel düzeyleri olmasıdır ve bu topluluklar kültürleriyle öylesine derin bir etki yaratmışlardır ki, neredeyse Ortadoğu ve Avrupa'daki bütün din ve inançlara nüfuz etmiş ve tahakküm altına almışlardır. Hindistan'dan Helen kültürüne kadar pek çok kültür ve medeniyet Aryan kültüründen etkilenmiştir.¹⁰ Aryanların Kafkas topraklarından Hint'e oradan Avrupa'ya devam bu göç dalgası, yeni toprakların fethi, yöre sakinlerinin önce boyun eğdirilmesi, sonra da asimilasyonu şeklinde devam etmiş ancak XIX. yüzyılda son bulmuştur. Buna benzer başka dil ve kültür yayılımının örneği tarih boyunca bilinmemektedir.¹¹

Ariler, Afganistan ve İran platosu üzerinden Kuzeybatı Hindistan'a M.Ö. 1250lerden¹² itibaren uzunca bir süreç içerisinde yavaş yavaş geldikleri düşünülen

ideolojik bir ortaklıktan ziyade kültürel bir ortaklık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Konu hakkında bkz. Witzel, M. "Autochthonous Aryans? The Evidence from Old Indian and Iranian Texts", *Electronic Journal of Vedic Studies (EJVS)* 2001 (7-3), s. 21-27; Dumézil, George, *Servius et la Fortune*, Paris 1943, s. 190-192; Eliade, I, 237.

⁴ Mark Twain'e atfedilen alt-kıtayla ilgili meşhur bir söz de bu bölgeyi tanımlamak için oldukça yerinde bir betimlemedir. "Alt-kıta, insan ırkının beşiği, insan dilinin doğum yeri, tarihin annesi, mitlerin büyük annesi, kültürün büyük büyük annesidir. İnsanlık tarihinin en değerli ve öğretici kazanımları bu bölgede gerçekleşmiştir."

⁵ İndus Vadisi Uygarlığı hakkındaki çalışmalar için bkz. Marshall, John, *Mohenjo-Daro and Indus Culture*, Londra 1931, I-III; Allchin, Bridget and Raymond, *The Birth of Indian Civilization*, yy.1968.

⁶ Çalışmalarda, Aryan ve Ari ifadeleri sıklıkla bir arada kullanılmaktadır. Bu çalışmalarda Aryan ifadesinin daha çok medeniyet ve kültür için Ari kavramının ise halkları ifade etmek için kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, bu çalışmada da her iki kavram bir arada kullanılacaktır.

⁷ Aryanlar hakkında yapılan çalışmaların bir bölümü için bkz. Gimpera, Bosch, P., *Les Indo-Européens* çev. R. Lantier, Paris 1961; Devoto, G., *Origini Indoeuropee*, Floransa 1962; Schrader, O, *Reallexikon der Indogermanische Altertumskunde*, Berlin 1917; Witzel, s. 1-115; Anthony, David, "The Archaeology of Indo-European origins", *Journal of Indo-European Studies*, 19, 1991, 193-222.

⁸ Hint-Avrupa kültürünün tarihsel olarak kökenlerinin ise neolitik çağa, hatta mezolitik çağa kadar uzandığı düşünülmektedir. Eliade, I, 231.

⁹ Bayur, Yusuf Hikmet, *Hindistan Tarihi -İlk Çağlardan Gürkanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar*, Ankara 1987, I, 20.

¹⁰ Eliade, I, 231, 232.

¹¹ Eliade, I, 231, 232.

¹² Ariler'in Hindistan'a gelişleriyle ilgili olarak 2. bin yılın başı, 1750, 1500, 1250 gibi çeşitli tarihler mevcuttur. Ama en çok kullanılan M.Ö. 1250'lerdir. Bkz. Raju, P. T., Chan, W.-t.,

kavimler topluluğudur.¹³ Bu kavimlerin dört veya beş yüz yıl içerisinde Yukarı İndus ve Pencap havzasını tamamen işgal ettikleri¹⁴ ve güneye doğru ilerledikleri düşünülmektedir.¹⁵ Bu denli toplu göçün, yiyecek sıkıntısından dolayı yeni yerleşim yeri ihtiyacından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Bu topluluklar, Hint-İran¹⁶ kabileleri olarak ortak dönemlerinde, kendilerini “soylu” kişi anlamına gelen bir terimle, Avesta dilinde airya, Sanskritçe’de ârya olarak adlandırmışlardır.¹⁷

Ariler’in M.Ö. 1250’li yıllarda Hindistan’a gelişleri, Hindistan tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. O dönem ki, Munda ve Dravid gibi yerli kabilelerle¹⁸ karşılaşmışlardır. -Ancak süreç içerisinde sayı bakımından en kalabalık kitleyi oluşturan Dravid kabilelerinin etkisi daha fazla ön plana çıkmış¹⁹- ve Hint yerli kültürü Dravidyen kavramıyla ifade edilmeye başlanmıştır.- Bu karşılaşma sonrası, Dravidyen olarak ifade edilen Hint yerli kültürü ile aralarında ciddi boyutlarda, çift yönlü bir kültür aktarımı gerçekleşmiş ancak bu kültür aktarım sürecinden gerek teknolojik gerekse felsefi gelişmişlik düzeyine sahip Aryanlar galip gelmiş, alt-kıtanın yerel unsurlarını kıtanın güneyine doğru itmişlerdir.²⁰ Aryan kültürü, süreç içerisinde benliğini Hindistan’ın temel kültürel değerlerinin ve dini yapılarının neredeyse tümüne işletmiştir. Bu kültür tasavvur edilemeyecek kadar hızlı ve etkili bir biçimde Hint kültürünü etkisi altına almıştır. Başlarda Hinduizm’in nüveleri sayılan ya da Hinduist bir geleneği temsil eden Harappa dini²¹, Hinduizm ve devamında Brahmanizm neredeyse Ari kültürün etkisinden

Kitagawa, J. M., Faruki, İ. R., *Asya Dinleri*, çev. A. Davudoğlu, İstanbul, 2001, s. 26; Johnson, Gordon, *Hint Dünyası Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi (Cilt X)*, çev. M. Pekin İstanbul 1998, s. 63; Eliade, I, 231-232.

¹³ Eliade, I, 231, 239.

¹⁴ Pencap’ın Arileşmesi için bkz Eliade, I, s.159-160; Johnson, s. 63.

¹⁵ Eliade, I, 231, 239.

¹⁶ İngilizce, Indo-Arian olarak tanımlanmaktadırlar ve yaygın kullanım bu şekildedir. Hint-İran kavimleri hakkında derli toplu bilgi için bkz. Witzel, s. 3-4.

¹⁷ Raju vd., s. 239; Witzel, s. 3-4.

¹⁸ Bayur, I, 24. Bu kabileler, Hindistan’ın yerlileri ve sahipleridir. Özellikle bu kabileler üzerinden, 19. yüzyılda emperyal Britanya tarafından oldukça dikkat çekici teoriler ileri sürülmüştür. Britanyalılar, Hindistan’da sömürge faaliyetlerinde o denli ileri gitmişlerdir ki, halkta ciddi manada rahatsızlık ve öfke söz konusu olmuş ve Batılı teorisyenler de yerel halka, kendi kökenlerini oluşturan Munda ve Dravid kabileleri üzerinden cevaplar içeren teoriler geliştirmeye çalışmışlardır. M.Ö. 2000-1000 arası yerli, siyahi kabilelerin açık tenli/beyaz Aryanlar tarafından yönetilmeye başladığı bilgisi üzerinden, kendi emperyal, insani değerlerden uzak faaliyetlerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Bir nevi siyahların tarihsel olarak yönetilmeye mahkum olduğu anlayışını yerleştirmeye çalışmışlardır. Bu konu hakkında bkz. Witzel, s. 29; Johnson, s. 63. Özellikle, Batılı adamın “öteki” toplumlara karşı bakış açısına yönelik eleştirel bir değerlendirme için bkz. Bernal, Bkz. Bernal, Martin, *Kara Atena/Eski Yunanistan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi?/ 1875-1985*, çev. Özcan Buze, İstanbul 2016.

¹⁹ Bayur, I, 4, 7-8.

²⁰Johnson, s. 63. Ari kültürün Dravidyen kültüre galip gelmesi, sadece inançlarından değil aynı zamanda bölgede konuşulan dillerin yapılarından da kolaylıkla anlaşılabilir. Bölgede aktif olarak konuşulan 100’ün üzerinde dilden, Hint-Aryan kökenli olanların oranı % 70, Dravidyen kökenli olanların oranı da sadece % 24’tür. Aryan dil teorileri hakkında bkz. Johnson, s. 62-63; Dravidyen dilleri hakkında detaylı bir ileri okuma için bkz. Krishnamurti, Bhadriraju, *The Dravidian Languages*, UK 2003.

²¹ Harappa medeniyetinin dini anlayışına verilen isimdir.

çıkamıştır.²² Bu nedenle, Aryan kavimlerinin Hindistan'a gelişleri, Hint kültürünü asimile edip baskın kültürleriyle etkileri altına almalarından dolayı, geliş ifadesi ile değil, istila kelimesi ile ifade edilmektedir. Ancak bu karşılaşmayla birlikte, Aryanlar'ın ve Hint yerli kültürünün, karşılıklı bir Etkileşim yaşadıkları da yadsınamaz bir gerçekliktir.²³ Nitekim, yerli Dravidyen kültürle Aryan kültürünün bir sentezi olarak ortaya çıkan Hinduizm'de çok sayıda yerli unsurun bir kısmını temsil eden Harappa öğeleri de yer almaktadır. Bu durumu da, Hint-Avrupalı kavimlerle İndus kültürü temsilcileri arasında oldukça erken dönemde başlamış bir temasla açıklamak mümkündür.²⁴ Aryan kültürü de, yüzyıllardır oldukça güçlü bir biçimde var olagelen yerli Dravidyen kültürle ilk karşılaştığı andan itibaren değişime uğramış ve bu ikisinin birleşimi sonucu yeni senkretik²⁵ yapılı bir kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu süreç, daha gelişim sürecindeki Hinduizm'in katı, taassubi bir ortodoks dini anlayış olmamasını ve farklı inanç ve bakış açılarının birbirine müsamahalı yaklaşımlarını sağlamıştır.²⁶ Buna bağlı olarak da, Hinduizm olarak adlandırılmış bu dini organizasyon,²⁷ Ari dini inanç ve geleneklerinin yerli Dravidyen dünya görüşleriyle kaynaşıp sentezlenmesi sonucu tarih sahnesinde var olmaya başlamıştır.

²² Eliade, I, 158-160, 251, 254.

²³ Witzel, s. 27, 31; Eliade, I, 159-160.

²⁴ Eliade, I, s. 160.

²⁵ Türkçe'ye "bağdaştırmacılık" olarak çevrilmiş ifadenin tanımı, Oxford sözlükte "farklı din, kültür veya düşünce okullarının birleşimi" şeklinde tanımlanmıştır. Kültürel bir fenomen olarak senkretizm, edebiyat, müzik, mimari, görsel sanatlar ve diğer kültürel formlarda da gerçekleşmeye uygun olduğu için bu yönüyle eklektizmden farklıdır. Bkz. "Syncretism", *Concise Oxford English Dictionary*, Oxford University Press, 2004.

²⁶ Johnson, 1998: 17, 22, 64.

²⁷ Hint-altkıtasındaki kültür, din ve toplum arasındaki bütünleşme, dünya üzerindeki diğer din ve kültür arasındaki ilişkilerden oldukça farklı olmuştur. Bu noktada, bölgenin kültürel hafızasını özetleyebilecek belli başlı sacayakları mevcuttur. Kabaca Hinduizm adı altında toplanabilecek bölgenin kültürel mirası, Hintli bir imajın oluşmasına ve içeriğinin doldurulmasına oldukça önemli ve hayati katkılar sunmuştur. Semitik ve Mazdeki dinlerden farklı olarak Hinduizm'in belirli bir kutsalın etrafında şekillenmemesi, bu dini yapının oldukça senkretik ve eklektik bir yapısının olmasına neden olmuştur. Bu nedenle, Hint-alt-kıtada tarihin ilk dönemlerinden itibaren var olan neredeyse her olgu ve fenomen bu dinin ilgi alanına girmiş ve bu dini başlangıcı ve sonu belli olmayan bir kültürel din formuna sokmuştur. Sabit bir kutsalının olmaması ve kültürün dine evrilmesi, kültür üzerinden dini, hayatın her alanına dahil etmiştir. Böylelikle, kültür ve din birbirinden ayıramayacak derecede bütünleşmiştir. Diğer toplum ve din ilişkilerinde seküler olarak kabul edilebilecek kesimler, dinle aralarına keskin sınırlar belirleyebilme imkanına sahipken, bu toplumda öyle bir durum söz konusunu değildir. Hinduizm denilen dinin salt belli bir akidesi ve ritüelleri yoktur. Hayatın her alanında etkisi ve bizatihi varlığı olan bir yapıdır. Bunun için alt-kıtada seküler olarak tanımlanabilecek kişiler bile, genel şartlar altında kabul edilen seküler bir anlayışa sahip değildir. Bu kişiler her ne kadar dinden uzak dursa da kendi kültürlerinden uzaklaşamayacakları için bir şekilde dinle de ilişkiye girmiş olmaktadır. Bu kültürel din aslında Hindistan'ın sosyal, fiziki, dinsel ve kültürel şartlarının zorunlu bir sonucudur. Hinduizm hakkında değerlendirmeler için bkz. Joshi, A.P., Srinivas M. D., Bajaj, J., K., "An Illustrated Presentation on Religious Demography of India Updated up to 2001" New Delhi 2005, s.7; Aydın, Fuat, Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı, Ankara 2013, s. 9-230; Johnson, s. 13-51; Knott, Kim, *Hinduizm'in ABC'si*, çev. Medet Yolal, İstanbul 2000, s. 7-198; Yitik, A. "Hinduizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Ankara 2010, 274-284; Rousseau, Hérve, *Dinler Tarihi ve Sosyal incelemeler*, çev. Osman Pazarlı İstanbul 1970, s. 166-168; Gündüz, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara 1998, s. 172, 212.

Bu etkileşim, bütün Hint dinlerinin amentüsü sayılan ruh göçü dahil pek çok inanç esasının alt-kıta kültürüne yerleşmesinde etkili olmuştur. Nitekim bu yeni anlayışın sonuçlarından biri de Dravidyen kültürde yer yer görülen tenasüh inancının²⁸ yaygınlaşması ve Aryan sosyal hayatının ayrılmaz bir parçası olan kast sistemine dayalı bir tenasüh inancının²⁹ doğmasına ve bu inanç sisteminin bölgeden bir daha çıkmayacak şekilde yaygınlaşmasına neden olmuştur.³⁰ Buna bağlı olarak da, Hinduizm'in ihtiva ettiği unsurlardan hangisinin yerli halklara ait, hangisinin Aryan kültürüne ait olduğunun tespit edilmesi bugünün şartları altında mümkün gözükmemektedir.³¹ Ancak Dravidyen kültür ve Ariler arasındaki ilişkiye ve etkileşime örnek olarak Harappa Medeniyeti'ndeki yerliler ile efendiler arasındaki ilişkiyi göstermek mümkündür. Harappa döneminde halkın, "efendiler ve yerliler" olarak birlikte kent uygarlığının yaratıcıları oldukları düşünülmüş ve iki taraf arasında bir sentez söz konusu olmuştur ancak Ariler'in Hindistan'ı istilasıyla³² Harappa kültürü daha örtük bir biçimde halk içerisinde varlığını devam ettirmiştir. Arilerin istilasıyla birlikte, Harappa geleneğindeki efendi ve yerli sentezinin yalnızca efendilere ait ve özgün olan kısmı sonrası için korunmuş ve Veda dönemi sonrası ortaya çıkan Brahmanlar bu sayede hatırı sayılır bir önem kazanmıştır. Vedalar sonrası, Brahmanlar'ın önem kazanması, aslında Harappa uygarlığında "efendiler"e karşı gösterilen saygı ve ihtiramın bir tezahürü şeklinde gerçekleşmiştir. Özellikle, Ari dilini konuşan bu yeni efendilerin oluşturduğu toplumda, Harappa geleneği, uygarlığın sınırında kalan halk katmanlarında bir miktar gerilemeyle bile olsa kendisini korumuştur. Daha sonradan da, salt halk katmanlarından kurtulup Ari kültürün de katkısıyla yukarıya doğru çıkmış ve Hinduizm'in ilk nüvelerini oluşturup yavaş yavaş da Brahmana kültürünü oluşturmasını sağlamışlardır.³³

Aryan Medeniyeti

Aryanlar'ın Hint alt-kıtasına hakim oldukları süreci, iki dönemde incelemek mümkündür. Bu dönemlerden ilki, Erken Vedik dönem olarak tanımlanabilecek,

²⁸ Bir kısım batini karakterli mezheplerde de Hint dinlerinde olduğu gibi tenasüh inancı yer almaktadır. Nusayrilik, Yezidilik ve Dürzilik de bu inanç biçimine sahip mezheplerdendir. Tenasüh inancıyla birlikte genel olarak bu inanca bağlı olarak gelişen kast sistemi de Yezidilik ve Dürzilik gibi İslam mezheplerinde görülmektedir. Bu inanç biçimlerinin Hint kültürü başta olmak üzere kadim kültür ve medeniyetlerin İslam mezheplerine etkisi olarak düşünülmektedir.

²⁹ Bu süreçle birlikte, tenasüh inancıyla doğrudan ilişkili olan döngüsel zaman anlayışı da alt-kıta kültürünün bir parçası haline gelmiştir.

³⁰ Yitik, 279; Eliade, 2009: 160-161, 168-169, 231-257, 289. Hindistan'da kast sistemi 1949 yılında resmi olarak kaldırılmasına rağmen hala sosyal hayatın aktif bir parçası olarak varlığını devam ettirmektedir. Üst kasta mensup kişilerin alt kasttaki kişilerle ilişkileri oldukça kısıtlı ve üsttencici bir yaklaşımla gerçekleşmektedir. Bu konu hakkında uluslararası medyada yer alan haberler için bkz. Agrawal, Ravi, "India's Caste System: Outlawed, But Still Omnipresent", 24 February 2016, <http://edition.cnn.com/2016/02/23/asia/india-caste-system/index.html>, Erişim tarihi: 15.10.2017; Cereceda, Rafa, "How India's Caste System Works", <http://www.euronews.com/2016/02/23/delhi-water-protests-expose-india-s-ever-present-caste-system>, Erişim tarihi: 15.10.2017.

³¹ Johnson, s. 17, 22, 64; Eliade, I, s. 160-161, 168-169, 231-257, 289; Yitik, "Hinduizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ankara, 2010, s. 278; Rousseau, s. 54-55.

³² Harappa Medeniyeti tarih sahnesinden silinmiştir. Bir medeniyetin tarih sahnesinden silinmesiyle, kültürünün de tamamen sönüp yok olmadığı daha kırsal, örtülü ve "halk" biçimlerine gerilemesi anlamına geldiği bilinen bir vakiydir. Eliade, I, s. 160.

³³ Eliade, I, s. 160; Johnson, s. 63.

Rig Vedik Dönem (M.Ö.1250-1000) ve daha sonraki süreci tanımlamak için kullanılan Geç Vedik dönem veya Epik dönemdir (M.Ö.1000-500). Ancak Aryan Medeniyeti'nin asıl ayırt edici unsurları, Rig Vedik dönemde ortaya çıktığı için özellikle çalışmalarda Rig Vedik dönem daha fazla ön plana çıkmaktadır.³⁴

Aryanlar her ne kadar oldukça yüksek bir medeniyete sahip olsalar da, İndus Uygarlığı'ndaki gibi büyük kentlere sahip olmadıkları ve daha küçük çaplı köy ve kasabalarda yaşadıkları ve yarı-göçer özellikli olmalarından dolayı arkalarında dünyanın en eski dini metinleri olarak kabul edilen Vedalar dışında çok da eser bırakmamışlardır.³⁵ Zaten bu nedenle onların efsane olup olmadığına dair tartışmalar yapılmıştır.³⁶ Böylelikle, Aryanlar'ın bölgeye asıl katkısının dini ve felsefi yönden olduğuna dair ortak bir kabul söz konusu olmuştur.³⁷

Vedalar Dönemi

Vedalar dönemi ismini, Hint kutsal literatürünün ilk basamağı olarak kabul edilen Vedalar adlı eserlerin ortaya çıktığı dönemden almaktadır. Hint Vedaları, insanlık tarihinin en eski, sözlü ve yazılı metinlerinden oluşmaktadır.³⁸ Aryanlar hakkında en temel bilgiler, kendi ana dilleri olan Sanskritçe yazılmış bu eserlerden elde edilmektedir. Vedalar, “İlahi veya kutsal bilgi” anlamına gelmektedir.³⁹ Hint kutsal literatürünün temelini oluşturan Vedalar'ın M.Ö. 2000-600 -çok daha eskilere 5000-2000lere götürülenler de vardır- arasında oluşturulduğu sanılmaktadır; ancak yazılış tarihleriyle ilgili kesin bilgiler elde edilememesine rağmen M.Ö. 6. yüzyıl olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁰ Vedalar, Rig Vedik dönemi eseri olup, Rig Veda, Yajur Veda, Sama Veda ve Atharva Veda adlı eserlerden oluşmaktadır. Rig Veda en eski eser olması nedeniyle, en kutsal kabul edilen Veda'dır. Bu eserlere, vahyedilen, ilham edilen kutsal kitaplar anlamında “sruti” eserler; destanlar, sutralar, dini hukuk kitapları türünde Hint kültürü içerisinde yazılmış eserlere de “düşünülerek kaleme alınmış” eserler manasında “smriti” eserler denmektedir. Bu dönem Vedik dönemi dini anlayışları olarak da bilinmektedir. Bu metinlerin yazılışlarının İlahi olup olmadığı ile ilgili çeşitli teoriler gelişmiştir. Ancak geleneksel Hindu inancına göre, bu metinlerin hepsi ateşten dumanın çıkmasına benzer şekilde, Tanrı Brahma'dan bir nefes şeklinde sudûr etmiş, çok önceden yaşamış rişilere/azizlere bildirilmiştir. Bu yönüyle, Vedalar insan elinden çıkmamış, İlahi kaynaklı vahiylerdir. Sözlü olarak, uzun yıllar boyu nesilden nesile aktarılan bu bilgiler sonradan yazıya geçirilmiştir.⁴¹ Vedalar'da Aryan kültürünün oldukça büyük bir etkisi olsa da, yerli kültürün de

³⁴ Rig Vedik dönemin ayırt edici unsurları için bkz. Witzel, s. 1-97. Bu çalışmada da özellikle Rig Vedik dönemin özellikleri dikkate alınmıştır.

³⁵ Eliade, I, s. 158-160, 251, 254; Uslu, s. 1; Usta, Sadık, *Dünyayı Değiştiren Düşünürler, I. Cilt: Hint Vedalar'ından Giordano Bruno'ya*, İstanbul 2013, s. 29-34; Bayur, I, 27; Johnson, s. 63. Günümüzde, Aryanlar'dan önce alt-kıta topraklarında var olmuş, İndus Medeniyeti'ne dair bulgular, Aryan mirasından daha fazladır. İndus Medeniyeti hakkında bkz. Javonillo, Charise Joy, “Anlaşılmaz, İbret Verici ve Deşifre Edilmemiş Yönleriyle İndus Vadisi Medeniyeti”, çev. Yalçın Kayalı, İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı/No.7, Nisan 2015: 191-206;

³⁶ Johnson, s. 62-64.

³⁷ Witzel, s. 27-29.

³⁸ Witzel, s. 3-4, 7.

³⁹ Witzel, s. 4.

⁴⁰ Vedalar'ın ortaya çıkışlarını Aryan öncesi döneme kadar götürülenler de mevcuttur. Bkz. Raju vd., s. 46; Sarma, s. 15.

⁴¹ Yitik, s. 290-291.

bu eserlere ciddi katkıları olduğu kabul edilmektedir. Ancak yerli kültürün temsilcisi kabilelerin düşünce ve hayat tarzları ile olarak kesin bilgiler elde edilemediği için, Vedalardaki hangi unsurların yerli hangilerinin Aryan kültürünün bir tezahürü olduğunu tespit etmek neredeyse imkansızdır.⁴² Vedalar dönemi, Hinduizm'in temellerinin atıldığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemin teolojisi, politeist ve animist bir Tanrı ve âlem anlayışına dayanmaktadır. Ancak Rig Veda'daki tanrı anlayışını açık bir politeizm olarak tanımlamak oldukça zordur. Aynı ve tek tanrının farklı isimlerle anılması şeklinde yorumlanabilecek ayetler⁴³ içermesinden dolayı Henoteist⁴⁴ bir tanrı yaklaşımı olarak da yorumlanmıştır.⁴⁵ Bu anlayışa göre, her bir tanrının en yüksek ve en yüce makama yerleştirilmesi suretiyle birkaç tanrıya birden ibadet etme söz konusu olmuştur. Bu yaklaşım, hangisinin en yüce tanrı olduğu konusunda tam bir kesinliğe varamayan Hindu-Ariler'in düşünce yapıları hakkında da oldukça dikkat çekici bilgi vermektedir. Hindu-Ariler'in İndra,⁴⁶ Varuna,⁴⁷ Agni⁴⁸ gibi büyük tanrıları olmasına rağmen⁴⁹ süreç içerisinde, henoteist bir tanrı anlayışından ziyade, monist "şuursuz" bir çeşit tek tanrı anlayış olan Brahman inancı daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır.⁵⁰ Aynı zamanda tanrı olarak tasavvur edilen güneş, ay, ateş gibi doğa güçlerine tapım da söz konusu olmuştur. Ancak bu tanrıları yüce ve tek tanrıya bağlı hareket eden tanrılar olarak yorumlamışlardır.⁵¹ Bu eserlerde, efsaneler, ibadet esnasında okunması gereken dualar ve ilahiler, büyü gibi konular ve basit metafizik esaslar yer almıştır. Daha sonraki kısımlarda ise felsefik esaslara ve Brahmanizm'e doğru bir kayış söz konusu olmuştur.⁵²

⁴² Yitik, s. 278.

⁴³ "O varlık tektir, bilge kişi onu Agni, Yama ve Matarisvan gibi değişik adlarla isimlendirir." Bkz. Sarma, s. 18.

⁴⁴ Bir büyük tanrı egemenliğindeki birden çok tanrıya inanma biçimidir veya bir Tanrı'ya inanan ve ibadet eden aynı zamanda başka tanrıların da var olduğuna inanan ve diğer halkların da ona inanmasını meşru gören bir tanrı tasavvuru olarak da açıklamak mümkündür. Bu durumu Max Müller "henoteizm" olarak isimlendirmiş, bu kavrama alternatif olarak kenoteizm kavramını da kullanmıştır. Bkz. Sarma, s. 17; Raju, vd., s. 27; Garvie, A. E. "Polytheism" Enclopedia of Religion, X, 112-114.

⁴⁵ Raju vd., 27; Yitik, s. 291; Witzel, s. 5-6. Hatta belki de bu yüzden, Hindular, dinlerini çok-tanrı -politeist- bir din olarak görmemekte, tek-tanrı monoteist bir din olduğunu iddia etmektedirler. Bu konuyla ilgili olarak Hindu dini ders kitaplarında bile "bir tek Allah Canardana: yaratma koruma ve yok etme işlerinden birini görünüşüne göre Brahma, Vişnu ve Şiva adlarından birine anlatmakta, yaratma, koruma ve yok etme işleri bu tanrılar tarafından yürütülmektedir" ifadeleri yer almaktadır. Allah da kendisini bu üç biçimin her birinde göstermektedir. Bu yaklaşım da, her şeyin üzerinde olan üçlü birlik "trimurti" olarak ifade edilmektedir. AUM harfleriyle belirtilmektedir Om diye okunmakta ve bu ifade kutsal sayılmaktadır. Hindu ayinlerinde sıklıkla duyulan bu ses de bu ifadenin kullanımından kaynaklanmaktadır. Bkz. Bayur, I, 111.

⁴⁶ Tanrı İndra günümüzde Hintliler tarafından çok da önem verilmeyen bir tanrıdır. Ancak eski çağlarda, İndra'nın ülkeleri fethettiği, ölümsüzlük içkisi içtiği, refah ve mutluluk dağıttığına inanılır, yalan ve ihanetin düşmanı gibi özellikleriyle bilinirdi. Bkz. Usta, s. 35, 38.

⁴⁷ Doğruluk tanrısıdır. Bkz. Sarma, s. 17.

⁴⁸ Agni'nin ateş tanrısı olduğuna ve kurban ateşinin tanrıların ağzı olduğuna ve buradan adakların yutulduğuna inanılmıştır. Bkz. Usta, s. 40.

⁴⁹ Ancak Tanrı İndra, o dönemde diğer tanrılardan çok daha fazla ön plana çıkmıştır. Bkz. Johnson, s. 62; Sarma, s. 17.

⁵⁰ Raju vd., s. 27.

⁵¹ Raju vd., s. 26-27; Witzel, s. 7; Bayur, I, 30; Eliade, I, 233.

⁵² Yitik, s. 297; Bayur, I, 27-28; Yitik, 278-279; Raju vd., s. 28.

Böylelikle, bilinen ve bilinmeyen arasındaki ilişki, tanrısal olanla-olmayan arasındaki irtibat, hakikatin neliği ve nasıllığı gibi felsefi esaslar, Hint düşünce sisteminin dünya düşünce tarihine ciddi manada katkıları olan konularından olmuştur.⁵³ Vedalar döneminde yazılmış diğer eserler ise Ramayana ve Mahabharata destanlarıdır.

Hint dünyasının en büyük iki destanı olan ve aynı zamanda Hinduizm'in diğer kutsal kitaplarından olma özelliğini taşıyan Ramayana ve Mahabharata Destanları da bu dönemde yazılmıştır. Bunlar sayesinde dönemin sosyal, kültürel ve dini özellikleri hakkında bilgiler elde edilmiştir. Özellikle, Aryan kültürüyle ilgili bu eserlerden ciddi seviyede bilgiler elde edilmiştir. Eserlerin dilleri Sanskritçe'dir. Mahabharata, yüz bin dizeden fazla uzunluğa sahip olarak dünyanın en uzun destanıdır. Ramayana da yirmi dört bin dizeden oluşmuştur. Ancak Ramayana'nın daha fazla ön plana çıkarılmasıyla birlikte Mahabharata gölgede kalmıştır. Ahlaki bakımdan da bu destanların kahramanları örnek şahsiyetler olarak kabul edilmişlerdir. Hintliler tarafından en çok okunan eserlerdir. Homeros'un İlyada ve Odesası gibi bu eserler de pek çok defa oyun olarak sergilenmiştir. Hikayeden, heykele, resme kadar pek çok sanat dalına ilham kaynağı olmuşlardır. Günümüz Hindistan'ında da milli bir ruh ve kimlik oluşturabilmek adına, bu iki eserin çeşitli parçalarından dizi ve filmler yapılmıştır.⁵⁴ Her ne kadar Ramayana ve Mahabharata Destanları, Hindu halka bir kimlik kazandırmada önemli bir fonksiyon icra etseler de, genel olarak Vedalar dönemi eserlerini, Hinduizm daha

⁵³ Her ne kadar “varlık” üzerine düşünmenin Batı'nın dünyaya katkısı olduğu düşünülmüş olsa da, Batı düşüncesinin teşekkülü ile Hint düşüncesinin teşekkülü arasında özellikle tarihsel açıdan oldukça büyük farklar vardır. Hint düşüncesinin kökenleri çok daha eskidir. Hint düşüncesinin teşekkülü hakkındaki bilgiler, Hinduizm'in kutsal kitapları Vedalar'dan alınmaktadır. Vedalar'ın pek çok yerinde, daha sonra ise özellikle Upanişadlar'da varlık, insan, tabiat, evren, ruh, hakikat ve Tanrı'nın bilgisi gibi konular, konu edilmiştir. Upanişadlar'da konu edinilen bu ileri felsefik esaslar, Vedalar'dan esinlenerek ortaya çıkmış daha gelişmiş konulardır. Zaten Upanişadlar, eski Hintliler'in evreni, tanrıyı, yaşamı, ölümü ve ölümden sonrasını açıklamaya çalıştıkları felsefe ve teoloji metinleri olarak tanımlanmıştır. M.Ö. 800-500lü yıllar arası yazıya geçirildiği düşünülen Upanişadlar, Hindistan'da ortaya çıkmış bütün dini ve felsefi organizasyonlara bu yönüyle kaynaklık etmiştir. Batılı zihniyete mitolojik gelen anlatım dili nedeniyle, içerdikleri derin felsefe dikkate alınmamıştır. Ancak mit ve mitolojiler bir kültürün yaşam şekillerini ve düşünce biçimini içermesi bakımından önemli olduğu için Upanişadlar da Hint kültür ve düşüncesini anlamak için oldukça değerli eserlerdendir. Upanişadlar'ın içerik bakımında incelenmesi ve değerlendirilmesi için bkz. Çağdaş, Kemal, “Upanishadlar”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, c. XIX, sy: 3- 4, Temmuz - Aralık 1961, s. 143-163. Upanişadlar'ın metafizik yönüne örnek olabilmesi açısından Upanişadlar'daki varlık düşüncesi hakkında bkz. Altuner, İlyas, “Upanişad Metinlerinde Varlık Düşüncesi” İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sy: 6, Ekim 2015, s. 133-160. Batı'nın düşünce tarihini kendisine özel kılabilme çabalarına eleştirel bir yorum biçimi için bkz. *Upanishadlar*, çev. Korhan Kaya, İstanbul 2016, s. 3-351 ve arka kapak; Bernal, Martin, *Kara Atena/Eski Yunanistan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi?/ 1875-1985*, çev. Özcan Buze, İstanbul 2016, Kaynar, Nilgün, “Eski Yunanistan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi?”, *Usûl İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7 (Ocak- Haziran 2007), 188-19.

⁵⁴ Ramayana destanı, 1980 yılında Hindistan devlet televizyonu tarafından dizi olarak yayımlanmış ve yaklaşık 80 milyon insanın bu diziyi izlediğine dair veriler elde edilmiştir. İlginçtir ki, kaynaklarda bu dizi esnasında izleyicilerin büyük bir kısmının bu diziyi ve dizinin gösterildiği televizyonun makinesine aynen bir mabede gösterdikleri gibi saygı gösterdiklerine dair bilgiler de yer almıştır. Bu konu hakkında bkz. Johnson, s. 52-55; Valmiki, *Ramayana Hint Destanı*, çev. Korhan Kaya, Ankara 2002, s. 13, kapak; Bayur, I, s. 113; Knott, s. 30. ve Mahabharata destanları hakkında detaylı bilgi için bkz. Bayur, I, s. 113-119.

henüz tamamlanmadığı için, Hinduik geleneği içerisinde barındıran ilk basamak eserler olarak değerlendirilmek daha yerinde olacaktır.

Kurban ve Ahiret İnançları Bağlamında Ariler

Arilerin alt-kıtaya gelmeleri hem bölgedeki yerel inançların değişikliğe uğramasına, hem de kendi inançlarının dönüşmesine neden olmuştur. Özellikle Arilerin değişikliğe uğramamış inançlarının en azından bir kısmını yansıtan Vedalar'da Arilerin etkinliği oldukça belirgindir. Böylelikle, günümüz alt-kıta inançlarıyla Aryan inançları arasındaki temel farklar genel şekliyle tespit edilebilmektedir. Aryan inançlarının bölge inançlarından temel farklarından biri Aryanlardaki kurban kültürüdür. Bu durum, Vedalar'da tanrılar'a ibadete, tanrıların şefaathine nail olmak için taşlar dikilmesine ve kurban ayinlerine sıklıkla referans yapılmasından anlaşılmaktadır.⁵⁵ Vedic geleneğin bir ürünü olan kurban ibadeti bölge inançlarıyla oldukça zıtlık arz etmektedir. Özellikle "ahimsa" hiçbir canlıya zarar vermeme ilkesine dayanan Budizm ve Caynizm başta olmak üzere, bir yönüyle de günümüz Hinduizmiyle oldukça farklılık göstermektedir.⁵⁶

Vedalar'da kurban ibadetleriyle ilgili olarak detaylı bilgi verilmiştir. Bu eserlere göre, iki çeşit adak töreni mevcuttur, ilk ve basit olanları kabile başkanları, daha önemli olanları ise brahmanlar/din adamları tarafından gerçekleştirilmiştir. Adak töreni, din adamı/brahman tarafından tanrı adına yağ, süt, kesilmiş hayvanların ateşe atılması ve adağı sunan kişi ile birlikte brahman tarafından yenilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Adağın manevi boyutu ise insanlar tanrılara adak olarak sundukları nesnelere feda ederken, karşılığında ise tanrılardan kendilerinin istek ve arzularını gerçekleştirmelerini beklemeleri şeklinde gerçekleşmiştir. Bu istekler, zenginlik gibi kişisel veya zafer kazanmak gibi toplumsal istekler olmuştur.⁵⁷ Aryanlarda özellikleri belirtilen kurban ibadeti her zaman özel olmuştur.

Arilerde kurban ibadetinin dini anlamda önemli bir ritüel olmasından dolayı, inek de onlar için her zaman özel olmuştur. Özellikle ineği kurban ibadetine kullanmaları, ayrıca ekip biçmede yararlanmaları ve etinden sütünden faydalanmaları⁵⁸ nedeniyle ineğe özel bir önem atfetmişlerdir. İneğe karşı bu ilgi, ineği, alışverişlerinde bir takas birimi olarak kullanmalarından⁵⁹ ve Veda dönemi eseri olan *Mahabharata* 13:77'de yer alan kutsal inek şeklindeki ifadelerden de anlaşılmaktadır. Arilerdeki, ineğe karşı bu özel ilgi ve alakanın zaman içerisinde Hinduizm'de kutsal inek femonenine dönüştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.⁶⁰

⁵⁵ Bayur, I, 27-28; Yitik, 278-279; Raju vd., s. 28.

⁵⁶ Aynı kültürel kaynaktan beslenmiş Hint dinlerinden Budizm ve Caynizm'de "ahimsa"-hiçbir canlıya zarar vermeme- esası benimsenmektedir. Ayrıca bu inanç, Hinduizm'de dini esas olarak olmasa da kültürel anlamda oldukça yaygındır. Hinduilerin en azından bir kısmının vejeteryan olması bundan kaynaklanmaktadır. Raju vd. s. 29.

⁵⁷ Bayur, I, s. 28-29; Usta, s. 38.

⁵⁸ Usta, s. 36.

⁵⁹ Usta, s. 29; Bayur, I, 27.

⁶⁰ Hinduizm'de kutsal kabul edilen inek türü sadece hörgüçlü, zebu türü bozkır ineğidir. Hinduizm'de kast sistemi, inkarnasyon/samsara öğretisi, karma yasası, döngüsel âlem ve zaman anlayışı birincil inançlar arasında iken, ineğin kutsallığı ikincil inançlar arasındadır. İneğin kutsal kabul edilmesi ile kast edilen şey tek tanrılı dine inanan bir insanın anladığı şekilde bir kutsallık veya tapım şekli değildir. Hinduizm'de kutsal ile kutsal olmayan arası oldukça geçişken olduğu

Arilerdeki adak törenleri sayesinde sadece inek değil aynı zamanda brahmanlar da oldukça önem kazanmıştır. Brahmanlar olmadan gerçekleştirilemeyen adak törenleri zaman içerisinde o kadar önem kazanmıştır ki, brahmanların da dini statüleri ciddi derecede artmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak da, brahmanların sosyal ve siyasal statüleri de gittikçe yükselmiş, özellikle siyasal hayatta hakim olmaya başlamışlar, kabileler ve krallar kendilerine meşruiyet kazandırabilmek adına, brahmanların egemenlikleri altına girmiştir. Kralların, brahmanlar'ın manevi nüfuzuna ihtiyaç duymalarından dolayı, yıkılan veya yeniden kurulan her bir devletle birlikte, kralların brahmanların hakimiyetine daha fazla girmelerine neden olmuştur. Normalde, Aryan kast sisteminde brahmanlar yönetici tebaanın altında yer alırken, statülerindeki bu ciddi yükselme sayesinde kralların dahi üstüne yerleşmişler, Hinduzim'deki bugünkü kast şeklinin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır.⁶¹ Alt-kıtanın kültürel yapısına uymayan Aryanlardaki kurban kültürü süreç içerisinde brahmanlara statü kazandırmış ve süreç içerisinde Brahmanizm'in ortaya çıkmasına neden olmuş ancak Brahmanizm'in Hinduizm'evrilmesiyle birlikte bölgenin kendi kültürel değerleri galip gelmiş ve kurban adeti Hint kültüründen ve inançlarından tamamen çıkmıştır.

Hint yerli kültürüyle Aryan kültürü arasındaki temel farklardan biri de ölüm sonrası yaşama bakışlarıdır. Ari kültürün alt-kıta geleneklerinden en temel farkı, Zerdüştî ve Semitik geleneklerdekine benzer bir ölüm sonrası hayat tasavvuruna sahip olmaları olmuştur. Bu yaklaşıma göre, Ari halklar yapıp ettiklerinin karşılığı olarak iyilik veya kötülük diyarına gideceklerine inanmışlardır. Bu sebeple de Vedalar'da bütün Hint dinlerinin amentüsü sayılabilecek “ruh göçü” yer

için her an herkes kutsallaşma potansiyeline sahiptir. Bu yönüyle, bazı dindar Hindular hariç, bir Hindu açısından ineği tanrı olarak kabul etme, ineği tamamen kendisinden yardım ve rahmet beklenen bir tanrı şeklinde algıladığı anlamına gelmemektedir. İnek Hindular açısından “şefkat uyandıran bir simge” özelliği taşımaktadır. Ona ahimsa/zararsızlık, saflık, arınma, sadece kendi buzağısına değil bütün herkesi bakan büyüten bir anne formunda yaklaşılmaktadır. İneğin kutsal kabul edilmesi ifadesinden, ona tazim ve saygı gösterilmesi, onu korumak şeklinde bir yaklaşım anlaşılmalıdır. Bu yönüyle, Hinduizm'deki inek tapımının Antik Mısır'daki hayvan tapım türleri ile neredeyse hiç bir ilişkisi söz konusu değildir. Hindular'ın ineğe yaklaşımı konusundaki evrensel algı bundan dolayı oldukça genel ve eksiktir. Hinduizm'de ineğin kutsal kabul edilmesi, *Mahabharata* 13:77'deki Tanrı Brahman'ın kutsal inek ana Surabhi ile semavi inek cenneti Goloka'yı yaratmasının anlatıldığı mitolojik açıklamalara ve *Vişnu-Purâna* I:13'de, dünya hakimi Prithi'nin yeryüzünü korumak için onu bitki örtüsüyle kapladığından, hatta bütün meyve ve sebzeleri inek kılığına girerek yarattığından söz eden açıklamalarına dayandırılmaktadır. Günümüzde, kutsal inek femomeni özellikle kırsal kesimlerde dini liderlerin ineğin kutsallığına ve korunması gerektiğine dair vaazları ile devam ettirilmektedir. Özellikle, Holi bayramı gibi festivaller aracılığıyla, bu kesimlerde yapılan coşkulu törenlerde inekler süslenerek bu inancın devamlılığı sağlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle, 19. yüzyıl sonlarında ineğe artan tazim ve saygınlık özellikle Müslümanlar'ın ve İngilizler'in inek eti tüketmesine karşı geliştirilen bir tepki olarak düşünülmekte ve bu dönemde Hindu ihyacı hareketlerin de bunda etkisi olduğu şeklinde yorumlar yapılmaktadır. Bu duruma bağlı olarak da, Gandhi ineğin Hindular için kutsal olduğunu, onun en vefalı dost ve bereket kaynağı olduğunu vurgulama ihtiyacı hissetmiştir. Hatta Hinduizm'in Hintliler'in ineği koruduğu sürece bâki kalacağı şeklinde ifadeler kullanmıştır. Bkz. Margul, Tadeusz, “Hint İnek Tapımının Bugünkü Durumu”, çev. Ali İhsan Yitik, Aynur Yıldız, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2 (2012), s. 301-320; Johnson, 39, 49; Knott, s. 161-162.

⁶¹ Bayur, I, s. 28-29; Usta, s. 38.

almamaktadır.⁶² Bölge kültüründe olan ancak Aryan kültüründe olmayan tenasüh inancı, Ari halkların hayatlarının oldukça zor şartlar altında geçmesi nedeniyle, hayatlarını ve inançlarını sorgulamalarına neden olmuştur. Hatta bununla ilgili olarak bir şairin “çaresizliğim, çıplaklığım ve açlığım altında eziliyorum, beynim oradan oraya kovalanan bir kuş gibi savruluyor” dediği kaynaklarda yer almıştır.⁶³ Bu güvensiz, katı koşullarda insanlar ahlak sorunları üzerinde düşünmeye ve tanrıların gücünü şüpheyile karşılamaya başlamışlardır. Bu hayattaki rollerinin sadece onlar için belirlenmiş roller olmadığını ve kendilerinin de bir iştiraklerinin söz konusu olması gerektiğine dair fikirler geliştirmişlerdir.⁶⁴ Daha sonraki Vedik felsefe ise bu varlık problemini alt-kıta inançlarının amentüsü sayılan “tenasüh” inancını benimsemeye çözmeye başlamıştır. Böylelikle bölge kültürü, Aryanların ölüm sonrası hayat tasavvurlarını dönüştürmeyi başarmıştır. Bu inancın M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren genel olarak Hint düşüncesinde ve kutsal metinlerinde yer almaya başladığı tahmin edilmektedir.⁶⁵ Bu felsefeye göre, kişiler artık kendi kaderlerinde söz sahibi olmaya başlamışlardır. İnsan, hayvan, bitki yaratılmış her şeyin bir ruhu olduğu kabul edilmeye başlanmış ve her şey döngü zincirine dahil edilmiştir. Bu inanç o kadar hızlı yayılmış ve bölge de o denli kabul görmüş ki, Hint inançlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Tenasüh inancı bağlamında kast sistemi de bölge kültüründen bir daha çıkmayacak şekilde yerleşmiştir.⁶⁶

Aryanlar ve alt-kıta arasında yaşanan karşılıklı etkileşimin bir neticesi de, günümüzde bütün Hint dinlerinde mevcut olan sınıflı bir sosyal hayattır. Sınıflı bir sosyal hayat, Aryan sosyal hayatının ilk baştan itibaren ayrılmaz bir parçası olmuştur. Sosyal hayat kendi içerisinde belli başlı kuralları olan üç temel sınıftan oluşmuştur. soylular-yöneticiler, din adamları/şairler ve diğer insanlar şeklinde bir kast anlayışı mevcuttu. Bu dönemde, Hinduizm oluşumunu tamamladıktan sonra ortaya çıkan ve günümüzdeki kast anlayışında da var olan dördüncü sınıf henüz söz konusu değildi. Rig Vedik dönemde henüz üç ve dördüncü sınıflar bileşiktir, bir ayrım yaşanmamıştır.⁶⁷ Kast özellikleri ise günümüzde sadece doğumla elde edilebilen ve geçişlerin kesinlikle kapalı olduğu kast görünümünden oldukça farklıdır. Ancak ilk iki kastın üst sınıf kabul edilmesi ve diğer kast/kastların alt sınıf olarak görülmesi devam eden bir özelliktir. Rig Vedik dönemde, sınıflar doğuştan getirilmeyip sonradan elde edilmeleri mümkündü, kastlar arası geçişler o dönemde henüz açıktı, kastlar arasındaki keskin hatlar söz konusu değildi.⁶⁸ Rig Vedik dönemde, özellikle ilk iki kast arasında geçişler görülmüştür. Brahmanlar’dan hükümdar, hükümdarlardan dini önder ve peygamberlik iddiasında bulunanlar olmuştur. Özellikle, son Vedik dönemde, tenasüh inancının

⁶² Yitik, s. 279.

⁶³ Johnson, s. 64.

⁶⁴ Johnson, s. 64.

⁶⁵ Yitik, s. 279.

⁶⁶ Yitik, s. 279; Eliade, 2009: 160-161, 168-169, 231-257, 289.

⁶⁷ Witzel, s. 78. Sebebi ise nüfus azlığı nedeniyle, zanaatkar sınıfı olarak kabul edilen üçüncü sınıfta sadece marangoz ve savaş arabası gibi üretici kesimin bulunmasından ve bunların da sayısının oldukça az olmasından dolayı son iki kast henüz daha içiçe geçiş ve bileşik durumda olmuştur. Ancak aynı kastta bulunmalarına rağmen, çiftçiler, çömlekçiler ve temizlik işçileri ile zanaatkarlar arasında bir alt-üst ilişkisi söz konusu olmuştur. Çiftçiler, çömlekçiler ve temizlik işçileri günümüzde en alt kasttakileri –dördüncü kasttakileri- ifade etmek için kullanılan “şudra” olarak anılmışlardır. Bkz. Witzel, s. 78.

⁶⁸ Johnson, s. 64.

bölgenin asli inançları arasında yer almasıyla birlikte kast sistemi tamamlanmaya ve kapalı özellikli bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak da, Aryanlarda kast sistemi, sosyal hayatın bir özelliği ve keskin hatları olmayan, aralarında geçişlerin mümkün olduğu bir sistemken, tenasüh inancının oluşmasıyla birlikte, kast sistemi de inançsal bir yapıya bürünmüş ve oldukça katı kuralları olan bir sistem haline gelmiştir. Buna göre, kişi bulunduğu kastta bir önceki hayatının ödül veya cezasının karşılığını yaşadığı için kastlar arası geçişler kapanmıştır. Keskin kurallar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak da, kralın ve din adamlarının halk üzerindeki hakimiyetleri daha da artmış, halkın durumu ise gittikçe kötüleşmeye başlamıştır. Özellikle vaysiyalar ve şudraların maddi durumları ve manevi statüleri oldukça azalmıştır.⁶⁹ Eşitsizlik toplumun her tarafına yayılırken aynı zamanda ciddi bir ahlaki çöküntü de söz konusu olmuştur.⁷⁰ Buna bağlı olarak da, servet az sayıda kimsenin elinde toplanmış, halk gittikçe fakirleşmeye başlamıştır.⁷¹

Aryanlar ve Yaşam Biçimleri

Aryanlar'da toplumsal yapı, ataerkil bir anlayışa göre düzenlenmiştir. Ailenin en yaşlı erkeği, ailenin reisi olup bütün güç ve sorumluluk onun elinde toplanmıştır. Karar alma ve uygulamadaki tek otorite aile reisi olmuş ve aile üyeleri hakkında evlilik veya ceza gibi meseleler onun kararına göre uygulanmıştır.⁷² Ailenin maddi-manevi ihtiyaçlarının sağlanabilmesi için yapılması gereken kurban gibi dini ritüelleri yine o yerine getirmiştir. Aile reisliği babadan oğula geçmiştir. Aryan aileleri büyük aileler şeklinde yaşamışlardır.⁷³ Geçim şekilleri genel olarak toprağa dayalı olup ziraatçılıkta oldukça ilerlemişler, dönemin madenlerini kullanmışlardır.⁷⁴ Bir diğer geçim kaynakları ise ticaret olmuştur.⁷⁵ Aynı zamanda teknolojik anlamda da ileri bir medeniyete sahip oldukları, kullandıkları alet ve inşa ettikleri yapılardan anlaşılmıştır.⁷⁶ Hatta sonradan, alt-kıtada Vedik kutsal

⁶⁹ Bayur, I, 31.

⁷⁰ Usta, s. 30.

⁷¹ Bayur, I, 31.

⁷² Witzel, s. 7; Bayur, I, 27-28; Eliade, I, 232.

⁷³ Bayur, I, 28.

⁷⁴ Özellikle bakır, tunç bilgileri olmuş, M.Ö. 1200-1000ler'de demirden haberdar oldukları ve demire kara metal anlamına gelen "şyāma kşşna ayas" ifadesini kullandıkları Brahmana metinlerinden çıkarılmıştır. Demirin keşfinden sonra oldukça hızlı ilerlemişlerdir. Demiri hem savunma amaçlı ok, sapan, kılıç, balta, mızrak gibi silahların yapımında, hem de ormanları tarım arazisine çevirmekte bir araç olarak kullanmışlardır. Aryanlar için talan baskınları ve fetihlere yönelik askeri örgütlenme oldukça önemli olduğu için demirin keşfi, onların askeri alanda da ciddi gelişmelerini sağlamıştır. Aryanların ayrıca hayvancılık ve hayvan ehlileştirme konusunda da oldukça yetenekli oldukları anlaşılmıştır.

Chakrabarti, D. K, "Iron in early Indian literature". *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1979, 22-30; Witzel, 6, 82; Bayur, I, 27; Eliade, I, 232; Johnson, s. 58-59, 63.

⁷⁵ Özellikle karayolu ticaretinin hakimiyeti söz konusuysen, deniz ticaretinin de az da olsa mevcut olduğu kaynaklardan anlaşılmıştır. Çin ve Ortadoğu ile ekonomik ve kültürel faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Ticarete takas sistemi hakimken, takas sisteminde ortak değer birimi inek olarak kabul görmüştür. Örnek olarak, adam öldürmenin cezası yüz inek olarak ödenmiştir. Diğer alım-satım işlerinde de aynı şekilde inek kullanılmıştır. Aynı zamanda Nishka adı verilen sikkeler de kullanmışlardır. Bkz. Usta, s. 29; Bayur, I, 27.

⁷⁶ Bu teknolojiye dair bu bilgilerinin de, sahip oldukları matematik ve geometri bilgilerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kaynaklar tetkik edildiğinde, Babil ve Eski Mısır'da var olan Pisagorcu geometri anlayışından daha gelişmiş bir geometri bilgilerine sahip oldukları anlaşılmıştır. Bkz. Witzel, s. 90-92; Johnson, s. 46-47.

geometrisi olarak bilinecek olan ve Büyük İskender'in etkisiyle daha da gelişme şansı bulan geometrik mimari anlayışlarının temelini oluşturmuşlar, özellikle Hinduizm'in gelişmesi sonrası tapınaklarını bu mimari bilgileri ışığında inşa etmişlerdir. Tapınakları, tanrıların vücutlarının kesişim ve birleşim noktalarına göre inşa etmeye önem vermişlerdir ayrıca astronomiyle de oldukça ilgilenmişlerdir.⁷⁷

Sonuç

Ariler, Hint alt-kıtasına M.Ö.1250lerden itibaren, uzun bir süre boyunca geldiği düşünülen kavimler topluluğudur. Ariler bölgenin kültürel dokusunu oldukça değiştirmişler aynı zamanda kendileri de dönüşmüşlerdir. Arilerle birlikte bölgeye kurban adeti girmiş ancak süreç içerisinde Hint kültüründeki "ahimsa" zararsızlık inancı kurban anlayışına galip gelmiş ve kurban kültürü bu topraklardan tamamen çıkmıştır. Arilerin Hint'e geldiklerinde silik de olsa bir ahiret inancı söz konusuken bölgedeki yerli unsurlar arasında var olan tenasüh inancı süreç içerisinde Arilerin inançlarında değişiklik yaşanmasına ve tenasüh inancını benimsemelerine neden olmuştur. Arilerin bölgeye en temel etkisi ise Arilerde var olan sınıflı bir sosyal hayat olmuştur. Arilerin tenasüh inancını benimsemesiyle birlikte, tenasüh inancının doğasına oldukça uygun olan sınıflı sosyal hayat düzeni de yerli halklar tarafından benimsenmiştir. Böylelikle kasta dayalı bir sosyal hayat düzeninin, bölgeye bir daha çıkmayacak şekilde yerleşmesine neden olmuştur. Aryan kültürü alt-kıta kültürünü derinlemesine etkilemiştir ancak bu etki sadece bölgeyle sınırlı kalmayıp dünyanın pek çok kültürel kuşağını da etkisi altına almıştır. Yezidilik ve Dürzilik gibi batini karakterli İslam mezheplerinde de söz konusu olan tenasüh inancının buna bağlı olarak da kast sisteminin de bu etkinin bir parçası olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- "Syncretism", *Concise Oxford English Dictionary*, Oxford University Press, 2004.
- AGRAWAL, Ravi, "India's Caste System: Outlawed, But Still Omnipresent", 24 February 2016, <http://edition.cnn.com/2016/02/23/asia/india-caste-system/index.html>, Erişim tarihi: 15.10.2017.
- ALLCHIN, Bridget and Raymond, *The Birth of Indian Civilization*, yy. 1968.
- ALTUNER, İlyas, "Upaşınad Metinlerinde Varlık Düşüncesi" İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sy: 6, Ekim 2015, s. 133-160.
- ANTHONY, David, "The Archaeology of Indo-European origins", *Journal of Indo-European Studies*, 19, 1991, 193-222.
- AYDIN, Fuat, *Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı*, Ankara 2013.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Hindistan Tarihi -İlk Çağlardan Gürkanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar-*, I-III, Ankara 1987,
- CERECEDA, Rafa, "How India's Caste System Works", <http://www.euronews.com/2016/02/23/delhi-water-protests-expose-india-s-ever-present-caste-system>, Erişim tarihi: 15.10.2017.

⁷⁷ Witzel, s. 90-92; Johnson, s. 46-47.

- CHAKRABARTI, D. K, "Iron in early Indian literature". *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1979, 22-30.
- ÇAĞDAŞ, Kemal, "Upanishadlar", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, c. XIX, sy: 3- 4, Temmuz - Aralık 1961, s. 143-163.
- DEVOTO, G., *Origini Indeuropée*, Floransa 1962.
- DUMÉZIL, George, *Servius et la Fortune*, Paris 1943.
- ELIADE, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I-III, İstanbul 2009.
- GARVIE, A. E. "Polytheism" *Enclopedia of Religion*, X, 112-114.
- GIMPERA, Bosch, P., *Les Indo-Européens* çev. R. Lantier, Paris 1961.
- GÜNDÜZ, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara 1998.
- JAVONILLO, Charise Joy, "Anlaşılmaz, İbret Verici ve Deşifre Edilmemiş Yönleriyle İndus Vadisi Medeniyeti", çev. Yalçın Kayalı, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı/No.7, Nisan 2015: 191-206.
- JOHNSON, Gordon, *Hint Dünyası Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi (Cilt X)*, çev. M. Pekin İstanbul 1998.
- JOSHI, A.P., SRNIVAS M. D., BAJAJ. J., K., "An Illustrated Presentation on Religious Demography of India Updated up to 2001" New Delhi 2005.
- KAYNAR, Nilgün, "Eski Yunanistan Uydurmacası Nasıl İmal Edildi?", *Usûl İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7 (Ocak- Haziran 2007), 188-190.
- KRSHNAMURTI, Bhadriraju, *The Dravidian Languages*, UK 2003.
- MARGUL, Tadeusz, "Hint İnek Tapımının Bugünkü Durumu", çev. Ali İhsan Yitik, Aynur Yıldız, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2 (2012), s. 301-320.
- MARSHALL, John, *Mohenjo-Daro and Indus Culture*, Londra 1931, I-III.
- RAJU, P. T., CHAN, W.-t., KITAGAWA, J. M., FARUKI, İ. R., *Asya Dinleri*, çev. A. Davudoğlu, İstanbul, 2001.
- ROUSSEAU, Hérve, *Dinler Tarihi ve Sosyal incelemeler*, çev. Osman Pazarlı İstanbul 1970.
- SCHRADER, O, *Reallexikon der Indogermanische Altertumskunde*, Berlin 1917.
- Upanishadlar*, çev. Korhan Kaya, İstanbul 2016
- USTA, Sadık, *Dünyayı Değiştiren Düşünürler, I. Cilt: Hint Vedalar'ından Giordano Bruno'ya*, İstanbul 2013.
- VALMIKI, *Ramayana Hint Destanı*, çev. Korhan Kaya, Ankara 2002.
- WITZEL, M. "Autochthonous Aryans? The Evidence from Old Indian and Iranian Texts", *Electronic Journal of Vedic Studies (EJVS)* 2001, 1-115.
- YİTİK, Ali İhsan, "Hinduizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Ankara 2010.